

Ennodius himnuszai

Fordította, a bevezetést és a jegyzeteket írta: Kóczán András Imre

Magnus Felix Ennodius¹ 474-ben a mai Dél-Franciaország területén született, valószínűleg Arles-ban (Arelas), egy meglehetősen gazdag családban. Kortársa és rokona volt Boëthiusnak. Korán elhagyta Galliát, és fiatalságának nagy részét Paviában töltötte. Itt eljegyzett egy gazdag nőt, de végül nem vette feleségül. A papi pálya karrierlehetőséget nyújtott azoknak, akik jártasak voltak a retorikában: ily módon, valószínűleg engedve barátai rábeszelésének, felvette az egyházirendet. Milánóban szentelték diakonussá. Mindezek után sem hagyott fel a világi tanulmányokkal. Jelmondata: a retorika irányítja a világot. Ezt a véleményét egészen haláláig megtartotta. Állandóan valamilyen versen dolgozott; *Confessio*-jában bevallja: nagy gyönyörűséggel tölti el a versekkel való foglalatосkodás.² Mindeközben részt vett az Egyház életében. Jelen volt az 502-ben Rómába összehívott zsinaton, amelynek az volt a célja, hogy megszüntesse az egyházszakadást. Ugyanis Theodorik gót király³ ellenpápát nevezett ki, s Symmachus pápát⁴ bizonyos vádak ügyében kérdőre vonta. Ennodius támogatta a pápa ügyét, a *Libellus adversus eos qui contra Synodum praesumpserunt*⁵ című művében kidolgozta azt az érvet, miszerint az Egyház feje csupán az isteni bírának van alávetve. Végül Theodorik elismerte ezt az elvet, és az ellenpápát Róma elhagyására kötelezte. 507-ben a pápa Ennodiuszt választotta ki, hogy az ariánus Theodoriknak írjon egy hosszú és hízelgő panegyricust.

Kóczán András Imre latin filológus, az ELTE BTK Dékáni Titkárságának vezetője.

Irodalmi és közéleti sikerei közepette hirtelen betegség támadja meg, és reszket a közelgő ítélet gondolatától. Szent Viktor közbenjárását kéri, és fogadalmat tesz, hogy ha az Úr megmenti az életét, lemond ennek a világnak a bölcsességéről, és magát a krisztusi életnek szenteli. Imádsága meghallgatásra talál.

513 körül szentelték püspökké. Hormisdas pápa⁶ bizalmasa volt. A pápa 515-ben és 517-ben követként Konstantinápolyba küldte, hogy megbékéltesse a keleti és a nyugati egyházat. Egyik követjárása sem járt sikerrel. 521-ben halt meg, Paviában, a Szent Viktor-székesegyházban temették el.

¹ F. J. E. Raby: *A History of Christian-Latin Poetry from the Beginnings to the Close of the Middle-Ages*. Oxford 1927. 115–116.

² *Confessio*-jának eredeti címe Eucharisticum de vita sua. Vö. Ennodius: *Opera omnia*. 397–401.

³ Nagy Theodorik (471–526) a keleti gótok királya. Ariánus létére a katolikusokkal szemben türelmes volt.

⁴ Symmachus pápa (498–514) élete állandó küzdelem volt Theodorik gót királlyal és annak ariánus híveivel.

⁵ Ennodius Magnus Felix: *Opera omnia*. Recens. et comment. crit. instr. Guilelmus [Wilhelm] Hartel. Vindobonae 1882. (Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum 6.) 287–330.

⁶ Hormisdas pápának (514–523) fontos szerepe volt az első keleti skizma megszüntetésében.

Ennodius életművét négy részre szokás felosztani: a) levelek,⁷ b) különféle rövid művek,⁸ c) beszédek,⁹ d) verses alkotások.¹⁰ Ebben a részben ezt a felosztást követve, amely egyébként Ennodius műveinek Hartel-féle kiadását veszi alapul, röviden szólunk Pávia püspökének legfontosabb alkotásairól.

a) Ennodius levelei

Ennodius levelezése¹¹ egy 297 levélből álló gyűjteményt alkot, amely kilenc könyvre van felosztva. Ezek a levelek módot adnak arra, hogy ki lehessen alakítani a szerző portréját, és képet lehessen alkotni a korszak politikai és vallási történetéről. Leveleinek címzettjei: a szónok Agnellus, Aurelianus püspök, a költő Arator, Boëthius, Hormisdas, a későbbi pápa, és a korszak sok más egyházi és politikai szereplője. Ami a levelek tárgyát illeti: témájuk a legkülönbözőbb. Valamelyik ajánlólevél, van olyan, amelyben vigasztalást nyújt, valamelyikben gratulál, és vannak egyházi ügyekkel foglalkozó levelei is.

b) Kisebb művei

Ennodius műveinek ezen csoportja¹² tíz írást tartalmaz.

Theodorik panegyricusát (*Panegyricus dictus clementissimo regi Theodorico*) valószínűleg ő maga mondta el Ravennában vagy Milánóban a császár előtt. Ennodius bocsánatot kér azért, hogy megörökíteni merészeli a nagy hős emlékét az utókor számára. Fennkölt megszólításban dicséri a császár katonai erényeit. Majd rátér tárgyára: patetikus, élénken rajzolt, gyakran érzelmeiktől túltengő leírásban mutatja be, hogyan hódította meg Itáliát Theodorik. Részletesen meséli el a harcokat. Aztán ünnepli az új császárt, magasztalja uralkodását, amelyet úgy mutat be, mint a jólét hosszú időszakát. A mű Theodorik külsejének és jellemének leírásával zárul. Dubois így értékeli ezt a panegyricust: „Ennodius nem tud kiemelkedni korszakának hibáiból: monoton, dagályos, szinte mániákusan mutogatja műveltségét...”¹³

A *Libellus adversus eos qui contra Synodum scribere praesumpserunt* című művéről Ennodius életrajzában szóltunk.

Epiphaniusról szóló életrajza (*Vita beatissimi viri Epiphani episcopi Ticinensis Ecclesiae*) Ennodius egyik püspökelődjéről szól. Történelmileg hiteles, hiszen a szerző a püspök szinte valamennyi tetteinek tanúja volt. Elmondja Epiphanius születésének körülményeit. Leírja a fiatalember jellemét és külsejét. Majd végigkíséri Epiphanius egyházi pályafutását. Végül rátér a mű lényegére: hogyan került többször a diplomata püspök az Itáliában dúló politikai küzdelmekbe,

⁷ Ennodius: *i.m.* 1–260.

⁸ Ennodius: *i.m.* 261–422.

⁹ Ennodius: *i.m.* 423–506.

¹⁰ Ennodius: *i.m.* 507–608.

¹¹ Augustin Dubois: *La latinité d'Ennodius*. Paris 1903. 14–17.

¹² Dubois: *i.m.* 17–30.

¹³ Dubois: *i.m.* 20.

hogyan tárgyalt az ellenséges felekkel, miképpen hozott létre szövetségeket.¹⁴ Epiphanius halálával zárul a mű. Nyelvezete kevésbé keresett és érzelmekkel telített, mint a Theodorikhoz írt panegyricusé. Sajátos vonása a pogány retorika hatása. Ennodius hosszú beszédek iktat az életrajzba, amelyek a műben szereplő emberek egyszerűségével ellentétben állnak.

Antonius remetéről (*De vita beati Antoni monachi*) szóló életrajzát egy bizonyos Leontius, lérins-i apát kérésére írta. Ez az életrajz rövidebb, mint az előző, de tőle abban különbözik, hogy ebben a vallásos elemek túlsúlyban vannak. A Szentlélek segítségét kéri műve megírásához. Néhány szót ejt Antonius származásáról és gyerekkoráról. Antonius Itáliába megy, hogy elvonulva, egy megközelíthetetlen helyen remeteéletet éljen. Híre annyira elterjed, hogy vonzza a zarándokokat. Ennodius részletesen leírja a remete életét. Antonius, hogy megőrizhesse elvonultságát, a lérins-i apátságba vonul.

Ennodius életrajzi vázlatát (*Eucharisticum de vita sua*) imaformában íródott confessiónak mondhatjuk. Ágoston példáját követve írta meg.

Ennodius Ambrosio et Beato című művét két Rómában tanuló fiatalember kérésére írta. A mű elején Isten és a felebarátok iránti szeretetre figyelmeztet. Három erény gyakorlását követeli: a mértékletességét, a hitét és a szeretetét. A grammatika és a retorika tanulmányozását javasolja, mivel ezek kormányoznak minden más tudományt. Példaként állítja a fiatalemberek elé a kortárs szónokokat. Ez a mű egyedülálló keveréke versnek és prózának. Nyelvezete tele van retorikus szóvirágokkal.

A többi, ebbe a csoportba tartozó műve az előbb felsorolt írásoknál rövidebb, vallási jellegű alkotás (*Praeceptum quando iussi sunt omnes episcopi cellulosos habere, Petitorium quo absolutus est Gerontius puer Agapiti*, és két *Benedictio cerei* című szöveg).

c) Beszédei

Ennodius 28 beszédet¹⁵ írt. Ezek a következőképpen oszthatók fel: vallásos tárgyú beszédek, iskolai beszédek, viták és morális témájú beszédek.

d) Költői alkotásai

Ennodius költeményei¹⁶ két könyvre vannak felosztva. Az egyik hosszabb költeményeit, a másik epigrammáit tartalmazza. Az első könyv foglalja magába Ennodius himnuszeit (Carm. lib. 1., X–XXI).¹⁷

Az első könyvben két útleírás található. Az egyikben (Carm. lib. 1., 1.) Milánóból Briçonba való útját, a másikban (Carm. lib. 1., V.) a Po folyón történő hajózását örökíti meg. Ugyanebben a könyvben található panegyricus-formában írt költemények, amelyeket prózai bevezető előz meg: az egyiket Faustus-

¹⁴ Dubois részletesen leírja a politikai csatározásokat és azok résztvevőit. Dubois: *i.m.* 24.

¹⁵ Dubois: *i.m.* 30–33.

¹⁶ Dubois: *i.m.* 33–38.

¹⁷ Ennodius: *i.m.* 539–555.

nak, a költőnek (Carm. lib. 1., VII.), a másikat a szónok Olybriusnak, a harmadikat Szent Epiphaniusnak (Carm. lib. 1., IX.) ajánlja. Ugyanitt leljük fel azt az epithalamiumot (Carm. lib. 1., IV.), amelyet még a diakonátus felvétele előtt írt. A dialogikus formában megírt költeményben Cupido mondja el panasztát Venusnak, kárhózzatva a keresztényi szeretetet és a szüzességet.

A második könyv 121 rövid, változatos, de többnyire különösebb érték nélküli epigrammát és 30 hosszabb költeményt tartalmaz. Az epigrammák között jó néhány, ahogy azt Ennodius bevallja, rögtönzésből született. A következőképpen lehet megragadni az e könyvben szereplő költemények tárgyát: epitaphiumok szentéletű keresztény asszonyok számára; szentek és püspökök magasztalására szerzett költemények; épületeket és műalkotásokat leíró költői alkotások; satírikus hangvételű epigrammák.

Ennodius mint himnuszköltő

A kritika általában negatívan ítéli meg Ennodius költészetét. Ebert szerint Ennodius himnusai „mesterkéltek, dagályosak, és egy tudós erőltetett fantáziavilágának szüleményei.”¹⁸ Dubois a következőképpen jellemzi Ennodius költőiségét: „Az igazat megvallva, Ennodius inkább versfaragó, mint költő. Hiába keresnénk nála őszinte, lélekből jövő ihletettséget. A költészete, miképpen kortársaié: stílusgyakorlatok, rögtönzési feladatok.”¹⁹ Walpole a korai latin himnuszokról írt könyvében ezt mondja Ennodius költői képességeiről: „Ennodius kiváló képességű, nagy retorikai műveltségű ember volt, de nem volt költő [...] Himnusai túlságosan mesterkéltek, ellentétekre épülők, és túlságosan alkalmatlanok arra, hogy „használni” lehessen őket.”²⁰ Hasonlóképpen vélekedik Szövérfy a középkori himnuszköltészetet áttekintő rövid irodalomtörténetében: „Ennodius kezdi a VI. század himnuszköltészetét, ihlet nélküli liturgikus himnuszaival.”²¹ Raby a keresztény költészetéről szóló könyvében Ennodius himnuszeit túlságosan száraz alkotásoknak tartja.²²

Pavia püspökét tehát olyan verselőnek tartják, akit nem ragad magával az adott téma költői feldolgozása, túlságosan retorikus, és olyannak, aki a versírást stílusgyakorlatnak tekinti. Ezt az ítéletet visszhangozza, hogy himnuszaik elterjedtsége jelentéktelen. Csupán a *Iam Christus ascendit polum* kezdetű himnusza terjedt el szélesebb körben, mindenekeelőtt Dél-Itáliában.²³ Az elítélő véleményt valamelyest tompítja, hogy Raby Ennodius költői tehetségének jeleként idézi a Szűz Máriához írt himnuszt.²⁴

Szövérfy következőképpen foglalja össze Ennodius himnuszaik jelentőségét: „Jóllehet Ennodius közönségesnek, egyszerűnek és kedvezőtlenül íté-

¹⁸ A. Ebert: *Histoire générale de la littérature du Moyen Âge*. Paris 1883. 464.

¹⁹ Dubois: *i.m.* 33.

²⁰ A. S. Walpole: *Early Latin Hymns*. Hildesheim 1966. 159.

²¹ J. Szövérfy: *A Concise History of Medieval Latin Hymnody*. 21.

²² Raby: *i.m.* 116.

²³ J. Szövérfy: *Annalen der lateinischen Hymnendichtung*. I–II. Berlin 1964–65. I. 120.

²⁴ Raby: *i.m.* 116–117.

lik meg, himnuszköltészete mégis mérföldkő a himnuszok történetében. Nála találkoznak két irányzat, az ambrusi hagyomány és a műköltészet törekvései; Ennodius egyesíti őket bizonyos értelemben.”²⁵

Ennodius himnuszai²⁶

Ennodius tizenkét himnuszt hagyott hátra. Valószínűsíthető, hogy ismerte Ambrus himnuszait, hiszen a milánói püspök diákonusaként hozzáférhetett hiteles műveihez. Így szinte biztos, hogy Ambrust követi, nem csak a tartalomban és a versformában, hanem himnuszainak terjedelmében is. Általában a következő sorrendben közlik Ennodius himnuszait:

Hymnus Vespertinus	Esti himnusz
Hymnus in Tempore Tristitiae	Himnusz szomorúság idejére
Hymnus Sancti Cypriani	Himnusz Szent Cipriánról
Hymnus de Pentecoste	Pünkösdi himnusz
Hymnus Sancti Stephani	Himnusz Szent Istvánról
Hymnus Sancti Ambrosi	Himnusz Szent Ambrusról
Hymnus de Ascensione Domini	Himnusz az Úr mennybemeneteléről
Hymnus Sanctae Euphemiae	Himnusz Szent Euphemiáról
Hymnus Sancti Nazari	Himnusz Szent Nazariusról
Hymnus Sanctae Mariae	Himnusz Szűz Máriáról
Hymnus Sancti Martini	Himnusz Szent Mártonról
Hymnus Sancti Dionysi	Himnusz Szent Dénesről

Abból tényből, hogy szinte kizárólag milánói szenteket magasztal és gondosan választja ki azokat a témákat, amelyeket a nagy előd érintetlenül hagyott, szinte biztosan következik, hogy Ennodiusnak nem lehetett más célja, mint hogy himnuszai beilleszkedjenek Ambrus himnuszai mellett a milánói liturgiába.²⁷

Ennodius valamennyi himnuszát metrum ambrosianum-ban írta, kivéve a Szent Euphemiáról szóló himnuszt, amely hendekaszillabusokból épül fel. Ennodiustól származik az első önálló Mária-himnusz, jóllehet az önálló Mária-motívum már a korábbi himnuszokban kimutatható.²⁸ Újszerű a *Deus perenne gaudium* kezdetű himnusz (Hymnus in Tempore Tristitiae) témaválasztása, amellyel Ennodius kiterjeszti a himnusz fogalmát.²⁹ Ennodius szívesen él a kimondhatatlanság toposszal. Ezt fellelhetjük a Máriáról, Szent Mártonról és Szent Euphemiáról szóló himnuszokban: *Quid laude dignum Mariae; Nil laude dignum transeo; Quae lingua possit, quis valeat stilus / Tanta triumphos virginis eloqui?*³⁰

²⁵ Szövérfy: *i.m.* 122.

²⁶ A himnuszokat a Hartel-féle kiadás számozása szerint közöljük.

²⁷ Raby: *i.m.* 116.

²⁸ Szövérfy: *i.m.* 119–130.

²⁹ Szövérfy: *i.m.* 120.

³⁰ Szövérfy: *i.m.* 122.

HYMNUS VESPERTINUS — Esti himnusz³¹

Nigrante tectam pallio
iam terra noctem suscipit,
ut viva dulci funere
reconvalescant corpora.

Mortis figura blandior
bustum soporis admovet,
anhela lucis aestibus
dum mens tepescit otio.

Lux, Christe, vita, veritas,
ne fusca somni tempora
tetris parata umbraculis
nos ad tenebras evocent.

Nox nulla nos subdat sibi
in noctis atrae tegmine,
sed nec caloribus ebrii
mentita pingat corpora,

verum reatum nesciis
falsi ministrans criminis.
Tu per quietis munera
assistes, custos pervigil.

Hostis procul sit callidus.
quod laedit, illud dormiat.
Qui dente saevo mandere
certat cubantes lectulis,

hic membra vincit lugeat
pulsare sese, quos foves.
Mudente carne spiritus
non enecetur naufragus.

Ornet cubile castitas,
quae prima virtutum micat,
vivat fides in pectore,
quae luce vernat perpeti.

Sötét paláttal leplezett
éjt vesz magára már a föld,
hogy mámoros temetkezés
újítsa élők testeit.

Halál alakja csábosan
álomkoporsóval jön el,
a nap hevétől fújtató
szív míg nyugodtan elpihen.

Fény és Igazság, Életünk,
álom sötét időszaka
nehogy rut árnyal terhesen
az alvilágba hívjon el.

Alá ne vessen semmi éj
az éjlepelben gyászosan,
de szenvedélytől lángoló
se fessen ábrándtesteket,

valódi váddal látva el
a vétkezést nem ismerőt.
Nyugvás kötelme közt segíts,
legyél nem alvó őrködő.

Orv ellenünk távol legyen:
aludjék az, ki sértni tud.
Ki vad fogával megvadul
alvókat ágyban marni meg,

Sírassa —láncban tagjai—,
hogy úzte azt, akit szeretsz.
Izzadt a test: ne vesszen el
a lélek mint hajótörött.

Ágyunk diszítse tisztaság,
fénylő erények elseje,
szívben ragyogjon fel hitünk,
örök világtól újhodón.

³¹ Szövérfy annak bizonyítására, hogy Ennodius ismerte Ambrosius himnusait, a 7–8. sorral a *Deus Creator omnium* kezdetű himnusz második versszakát veti össze: *artus solutus ut quies / reddat laboris usui / mentesque fessas allevet / luctusque solvat anxios*. Az utolsó strófához viszont idézhetnénk Ambrus *Veni Redemptor gentium* himnusát (pl. *vexilla virtutum micant*.)

Ennodius tudatos költő. Az éjszaka és az álom érkezését következetesen átszövi a halálhoz kapcsolódó szavakkal. Az éjben egyetlen fény ragyog: Krisztus. A költő hangsúlyos helyre teszi, a sor elejére, Krisztusnak a himnusz mondanivalója szempontjából legfőbb „jelzőjét”, a *luxot*. A *nox* szót a 13. és a 14. sorban (*Nox nulla nos subdat sibi / In noctis atrae tegmine*) költői módon két jelentésben használja: az elsőt a halálra, a másodikat a valóságos éjszakára értve.

HYMNUS IN TEMPORE TRISTITIAE — Szomorúság idején³²

Deus, perenne gaudium,
pax, Christe, cordis anxii
portusque fluctuantium,
quem nec procella, turbidis

Isten, örökkön örömiünk,
Krisztus, dúlt szívnek békeség,
kit hullám hány, itt révbe ér,
mert téged forgó szélvihar,

si verrat ima motibus,
potest fugare a pectore,
qui mersa ponto sublevas,
qui subiugata sarcinis,

mélyből magasba csapkodó,
nem tud szívünkkel úzni el,
ki süllyedez tenger vizén,
kit terhe nyom, te felhuzod;

qui dux prophetae naufragi,
dum vivit esca beluae,
dum nescit aequor, quod tenet,
tutum ferino e gutture

hajótörött jövőndőlőt,
míg él a szörnynek étkeként,
s nem tudja, mely víz tartja őt,
állat torkából elragadsz,

exactor abrumpis cibum.
Diro reductus remige,
custode salvus pessimo
vates locutus te Deum,

elvéve annak ételét.
A vad hajóstól ép marad,
rossz őrizőjétől szabad,
próféta, Istent vallja meg,

tunc iussa gessit fortior.
Immunda lymphis sobrium
Per busta tetris vexerat;
vivens sepulcra pertulit,

S bátran parancsot teljesít.
Belül, a mocskos sírhelyen
sötét nyirkoktól józanul
ki élve élte át a sírt

viventis urnae prandium
secreta ceti prodidit
testis verendus intimi.
Sic nos precamur, rex Deus,

mint élő urna früstöke,
a cet-bensőnek titkait
tisztos tanúként hirdeti.
Urunk, mi így imádkozunk:

maerore fractos ut cibum
de ventre curarum rape.
Vivit medullis, quod necat,
turbantur alta viscerum.

mint ételt, bajtól törteket
gondok gyomrából elragadj.
Bensőkben él, mi minket öl;
fornak zsigernek mélyei.

In fonte carnis ardor est,
qui mergit, urit, adficit,
sed si serenus aspicis,
pressura gignet gaudium.

A testnek mélyén tűz heve,
mi éget, árt és elmerít,
derítvel ám ha ránk tekintsz,
szorongatás szül örömet.

³² E verssel a napszakok, ünnepek és szentek liturgikus tematikája mellett új elem jelenik meg a himnuszalköltészetben.

Érdemes megfigyelni az alakzatokon túl —anaphora: *qui* (7., 8., 9. sor), *dum* (10., 11. sor), *vivens*, *viventis* (20., 21. sor), *pars pro toto*: *remige* (14. sor)— a himnusz szerkezetét egészében: a *gaudium* ad keretet a versnek. A *cibum* szó (13., 25. sor) egyszer Jónásra utal, másszor pedig ránk, akik szorult helyzetben vagyunk, mert a bú megtört minket. Ezzel a szóval Jónás története és a könyörgés szervesen kapcsolódik. Ennodius átszövi a verset a háborgó tenger képeivel; a tenger mint veszélyes hely föltűnik már Jónás története előtt (3., 7. sor) s felidéződik az utolsó versszakban — *mergit* (30. sor). De a költő legszebb megoldása az utolsó két sor: a követendő magatartást és a himnusz tartalmát összefoglalja egy-egy sorban.

HYMNUS SANCTI CYPRIANI — Szent Ciprián³³

Vatis Cypriani et martyr
cor, lingua, sensus, dignitas
mortem ferendo proferunt,
vitale bustum nex dedit:

*A bölcs, a mártír Ciprián
értelme, nyelve és szíve,
halál jöjjön bár, hirdeti:
a gyilkolásban él a sír,*

mucrone parta lux micat.
Dictis fuit praefulgidus
et ore dives unico,
torrentis unda gurgitis,

*a kard szerezte fény ragyog.
Nagy csillogású volt szava
s beszédben volt nagy birtoka,
heves folyású áradat,*

impacta cornu spicula
sermone vincens promptulo,
opes verendi pectoris
qui iure Christo reddidit.

*mint dárдавégen vas hegye,
a hangja könnyen célba ér,
mert tisztos lelke kincseit
csak Krisztusunknak adta át.*

Nunc munus implet pristinum:
orator orat, obtinet
et dura causis temperat,
facit beatos ex reis

*most régi dolgát tölti be:
mert gyámolítva szónokol,
érvel göcsörtöst meggyalul,
boldog lesz bűnös általa,*

peccata rumpens carmine.
Non flamma, carcer, vinculum
potest nocere, quos iuvat.
Mactare iussus hostias

*énekekkel megtör vétkeket.
Se láng, se börtön, sem bilincs
nem árthat annak, kin segít.
Az áldozathoz rendelik,*

lugenda risit numina,
instante mox periculo
fugit pericla funere,
parvas loquendi schemate

*szánalmas szobrokon nevet,
midőn a vész szorongató,
a vészt halállal megveti:
beszéde kurta és velős,*

moras remisit ictibus,
accivit enses laetior,
currente leto plus celer.
Proconsul esse saevior

*nem kell csapásnak várnia,
kardot derűsen szölogat,
előzve fűrge végzetet.
És mint helytartó Maximus*

nequivit ille Maximus,
dum quod minatur, munus est,
nec tardat ira lenior
Christum volentes visere.

*kegyetlenebbül nem tehet,
míg dolga: törvényt tartani;
enyhült düh nem késlelteti,
kik látni vágyják Krisztusunk.*

³³ Szent Ciprián vértanú és egyházatya 200-ban vagy 210-ben született gazdag pogány családból. Ügyvédként és a retorika tanáraként működött szülővárosában. Pappá, majd 248-ban Kartágó püspökévé választották. A 250-ben kitört Decius-féle üldözés elől elmenekült, egy évig rejtőzködött a város környékén, és innen irányította híveit: leveleiben biztatta őket, hogy tartsanak ki hitükben. Az üldözés következtében sokan megtagadták hitüket. Miután visszatért Kartágóba, a *De lapsis* című művében bűnbánatra szólította fel azokat, akik elhagyták hitüket. 258-ban Valerius még súlyosabb rendeletet bocsátott ki: Cipriánt Maximus proconsul halálra ítélte és lefejeztette. — Ennodius számos szinonimát használ a beszédre vagy azzal kapcsolatban (*lingua, dictum, os, sermo, loquendi schema*): az ókorban Cipriánt keresztény Cicerónak nevezték.

HYMNUS DE PENTECOSTE — Pünkösdi himnusz³⁴

Et hoc supernum munus est,
quod lingua linguis militat.
Quis non Tonantis praemia
per dona eiusdem proferat?

Égből való ez adomány,
hogy nyelv nyelvekkel harcra száll.
Ki nem hirdetné Isteniünk
kegyelmi ajándékait?

Facit loquendo, qui sapit,
dignum loquatur ut Deo.
Infundit, ecce, Spiritus,
et ora rursus instruit.

Ki bölcs, szavával ezt teszi:
az Úrhoz illőt mondja ki.
A Szentlélek tanítja meg
új szólásra a szájakat.

Intrat veterno pectora
eviscerata nubilo.
In hoc apostolis die,
dum verba Verbum dividit,

Sötét közönytől elfedett,
tépett szívekbe költözik.
Apostoloknak e napon
Ige igéit osztja szét,

sermone mundi praepotens
et corda mundi contulit.
Summis feratur laudibus:
habet homo ora gentium,

beszéddel úr hatalmasan,
míg emberszívet egyesít.
Legfőbb dicséret illeti,
hogy minden nyelvet szól a száj:

Thrax, Gallus, Indus unus est.
quod blanda ludit Graecia,
quod saevit atrox barbarum
stridor Canopi murmuris,

trák, gallus, indus egybeforr.
Mit csalfa Görögön dalol,
amint recseg, vadul zajong
kanópi barbár mormogás,

quod lingua latrat Parthica,
pectus replevit hospitem.
Mundi ad salutem curritur
nolente mundo tot viis,

amint a párthus nyelv ugat,
a szentanúkat tölti be.
Világnak üdvösségire
fut annyi út, korlátatlan,

quot sacra nunc remissio
paschalis instat gratiae,
dum mysticam septemplici
ornat coronam munere.

amennyit áldott enyhület:
a húsvét bő kegyelme ad,
titkos koronát ékesít,
ajándékával hétszeres.

Augmenta plenitudinis
opes ministrant diviti.
Nunc mente, voce psallite:
hoc nostra debet mens Deo.

Ömölve nő a teljeség,
bővelkedőnek kincset oszt.
Lelkünk szavával zengjetelek:
Istennek ezzel tartozunk.

³⁴ A himnusz középpontjában a nyelvcsoda áll: a Jeruzsálemben lévő, különféle népekhez tartozó emberek, csodálatos módon, a saját nyelvükön hallják Péter és a többi apostol szavait. (ApCsel 2,4) Ennodius a Szentírással ellentétben, ahol a Jeruzsálemben tartózkodó népek neveinek felsorolása (ApCsel 2,9–11) a pünkösdi beszéd elhangzása előtt található, Péter apostol beszédéhez csatolva sorol fel népneveket (*Thrax, Gallus, Indus, Parthicus*), országneveket (*Graecia*), és Egyiptomra utalva *Canopus* város nevét. Ezek közül a Szentírásban csak Egyiptom és a párthusok szerepelnek. De ahogy a Szentírás szerint a világ minden tájáról voltak fültanúi a csodának, Ennodius egymástól távol élő népneveket sorol fel ugyanezen tény hangsúlyozására. — Megjegyzendő, hogy Ennodius klasszicizálva a Jupiter Tonans (Mennydörgő) jelzőjét alkalmazza Istenre.

HYMNUS SANCTI STEPHANI — Szent István³⁵

Quid Stephano potentius?
Dicas Coronam: martyr est.
Hoc est homo, quod praemium:
fructus laboris nomen est.

Laus haec brevis proluxa fit,
si sic vocantur inclityi.
Necis minister, aspice,
de morte vitam conferens,

hoc dat salutem, quod negat.
Felix sub istis ictibus
fit sempiternus exitus.
Cruore lucem praeparat,

caelum sepulcri munere,
hostem ut triumphus effugiat:
ceu palma, sic congregatur.
Hic primus intravit viam

nullis subactam gressibus.
Secreta lustravit poli,
in veste carnis abditus
clamavit: „Ecce, Filius

consistit in dextra Patris”.
Dum saxa ferrent impij,
dum mille leti machinas,
solus bonorum conscius

orabat ex fide loquens,
ne nescientes noxios
caelestis ira perderet:
insons eat vesania.

Reum furor provexerat,
per vota currebat labor:
crucem gemebat carnifex
crescente, quem subegerat.

*Szent Istvánhoz mi illenek?
Mondj koronát, hisz vértanú.
Az ember az, mi díja is:
kínnak gyümölcse lett neve.*

*Rövid dicséret hosszú lesz,
ha hírnevest mind így hívünk.
Halál segítse, nézzed őt,
halálból adva életet:*

*azt adja üdvre, mit tagad.
Boldog csapásaid alatt,
az elmulással üdvözül.
A fényt a vérről szerzi meg,*

*a sírhalommal mennyeket,
az Ellent győztes üldözi:
miként a pálma, égbe tör.
Elsőnek ő oly útra lép,*

*mit senki meg nem hódított.
A testruhában rejtőzön
fürkészte égnek titkait,
s így felkiált: „Ím, a Fiú*

ott áll az Úr jobboldalán”.
*Sziklát miközben hordanak,
ezer halálnak eszközt,
a jót magában ismerő,*

*hitből beszélve mond imát:
a vétkezőt, de nem tudót
az égi düh ne sújtsa le:
ne bűnhődjék az örület.*

*Bűnöst ragadta szenvedély,
imádkozott a szenvedő:
hőhér keresztet nyögve nyög,
növekszik az, kit megkövez.*

³⁵ Ennodius ott kapcsolódik Szent István vértanú történetébe (ApCsel 6–7), miután a diakonus elmondta beszédét a főtanács előtt. Az első versszakban Ennodius kihasználja a görög *stephanos* szó jelentését (‘korona’). Az első sorban szereplő kérdésre a választ latinul adja meg: Szent István koszorút (*corona*) érdemel, mert vértanú lett. De hogy megmutassa: ismeri a görög szó jelentését, hozzáfűzi: a szenvedés jutalma saját neve lett (*Fructus laboris nomen est*).

HYMNUS SANCTI AMBROSI — Szent Ambrus³⁶

Caelo ferunt Ambrosium
nomen, honor vel actio.
Nil debet hic facundiae,
dos omnis est a moribus.

*Ambrust az égbe felviszi
a név, a tett, a tisztelet.
Ékes beszédre nem szorul,
minden kegy erkölcsből való.*

Fortis iuvantem non cupit
umbone munitus suo.
In carne nil carnis regit:
regina mens in corpore

*Bátor: segítőt nem keres,
mert védi őt a vértezet.
Mi testi, testet nem vezér!
testén az ész uralkodik,*

Confregit omne lubricum.
Sic vixit ille non sibi,
sed totus auctori Deo.
Adiectus hinc apostolis

*mind, ami álnok, megtöri.
Nem élt magának, teljesen
teremtő Istenének élt.
Apostolokhoz tartozik*

reduxit expulsam fidem,
dixit triumphos martyrum
linguae virentis laureis.
Hic ore praedam sustulit

*megtartva üldözött hitet,
a vértanúk győzelmeit
friss szóbabérral mondja el.
Szavával zsákmányt elragad:*

de fauce serpentis feri.
Qui bella Christi militat,
nudus timetur ensibus.
Vivit sepultus et iuvat,

*kígyótorokban nem marad.
Harcolta Krisztus harcait
nincs kardja, mégis rettegik.
Halott, de él és megsegít,*

clavum tenens ecclesiae.
Iustina virus perdidit,
dat poena vati praemium.
Sedis memento, lux, tuae,

*kezében egyház kulcsai.
Mérgét Iustina veszti el,
a bölcsnek bűnhődés a díj.
Eszedbe tartsad székhelyed,*

exorna, sancte, posteros,
auctore fultos nobili,
ne dux sereni culminis
in nube tectus horreat.

*utódaid, szent, ékesítsd,
kiket Teremtőnk támogat,
derült magasság hercege
felhőbe zárva ne legyen.*

Qui pastor est antistitum,
quod fuscet, omne summovet,
gregem gubernat principum,
magister est docentium.

*Ki főpapoknak pásztora,
minden sötétet elvesz az,
fej' delmi nyáját ösztökél,
az oktatóknak mestere.*

³⁶ Ambrosius Trierben született 335 körül előkelő családból. Rómában már fiatalon kiváló szónok lett. Korán Milánóba került mint helytartó. 374-ben Milánó püspökévé választották. Vezetésével sikerült visszaszorítani az Egyházat akkor megfertőző ariánus eretnekséget. Himnuszait a latin liturgia ma is —leginkább fordításokban— használja. 397-ben halt meg. A himnusz Milánó püspökét mint az eretnekség elleni küzdelem vezetőjét mutatja be. A 21–22. sor azt eleveníti föl, midőn Iustina császárnő ariánus hívei számára egy templomot követelt a püspöktől. Ambrus és hívei elfoglalták a templomot és zsoltárokat énekeltek. Iustina, jóllehet katonáival három napon át ostromzár alatt tartotta a templomot, kénytelen volt elállni tervétől.

HYMNUS DE ASCENSIONE DOMINI — A mennybemenetelről³⁷

Iam Christus ascendit polum,
necavit ante funera,
letum sepultus expulit,
mors mortis impulsu ruit.

Cantate factum, saecula,
funus subegit tartarum,
vicit peremptus exitum,
sors inde luget pallida,

praesumpsit unde gaudium.
Escis vorator captus est,
est praeda raptor omnium,
iam rete vinctum ducitur,

iacet catena in nexibus,
serpens venena propulit,
mitis terit superbiam,
Agnus leonem eviscerat.

Plus istud est potentiae,
quod nostra, Christe, suscipis
et veste servi absconditus
nos ad triumphum provehis,

quam si e coruscis sedibus
fulgore terreres reos.
Deus patet per omnia
nullo remotus tegmine,

sed ut iacentes erigat,
dignatus esse, quod sumus,
redemit ipse ius suum,
ovem revexit perditam

pastoris ad custodiam.
Levate portas, angeli,
intra tremendus arbiter,
maior tropaeis hostium.

*Már Krisztus égbe méne fel,
előbb megölve pusztulást,
a véget sírban üzte el,
halál haláltól összedől.*

*Világ, zengd, hogy megtétegett:
halál igazta a pokolt,
győzött halottan elmulást:
a sápadó sors ott fakul,*

*ahol vigalmát vélte az.
Étekbáló fogva már,
a mindent rabló préda lett,
a háló kötve vitetik,*

*bilincsbe verve lánc hever,
kígyó kiadta mérgeit,
a jámbor gőgöt koptat el,
oroszlánt Bárány tépte szét.*

*Nagyobb hatalmad jelzi az,
hogy fölveszed természetünk,
s kit elrejt szolgáltozet,
a győzelemre elviszel,*

*mint fényes trónusod felől
ha villám jó, s bűnös remeg.
Isten mindenben látható,
leplezve nem rejtőzködik,*

*de elbukót felkölteni
mihuzzánk lett hasonlatos,
megváltja minden birtokát
eltévedt bárányt megtalált:*

*jó pásztor immár védje őt.
Kaput nyissatok, angyalok:
belép a rettentő Biró,
ki ellenségét győzte le.*

³⁷ Szövérfy szerint (*Annalen* 102., az *Analecta Hymnica* 50. kötet 66. lapjának jegyzetére hivatkozva) Ennodiusnak ez a feltámadásról szóló himnusza terjedt el a legszélesebb körben, mindekelőtt Dél-Itáliában (Monte Cassino, Nápoly, stb.).

HYMNUS SANCTAE EUPHEMIAE — Szent Eufémia³⁸

Quae lingua possit, quis valeat stilus
tantae triumphos virginis eloqui?
Nunc, mente molles, discite, masculi:
exempla praestat, sumite desides,

puella fortis cum superat viros.
Virtus teneri nescia semper est,
nec iura sexus fractaque mens ei,
quae corde Christum conciperet semel.

Solvunt caducis pectora vinculis,
quibus repostus mentibus est Deus,
tormenta torsit fortia corpore:
lassante poena crevit amor crucis.

Si scire posses vincere martyram,
vesane tortor, parcere disceres.
Flammas, flagellum, carnifices, rotas,
cui crux sequenda est, non metuit nimis.

Hanc cum caminis igne crepantibus
iussisse fertur praecipitem dari
Priscus, veneni fonte nocentior,
(nam sic feralem tempore sordido

dixere sanctae virginis arbitrum),
huius ministri dum cuperent nimis
fornacis escae tradere martyram,
lux tunc Olympi luce serenior

opus removit saeva volentium,
cum voce monstrant qui gladium simul:
„Nos hinc, precamus, dirige tartaro,
nam nostra sanctam non violat manus”.

Turgescit illi felle iecur calens,
mox saxa, fossas, verbera, bestias,
maius venenum: blanditias parat,
quibus virago fortiter obstitit.

*Miféle nyelven, nyelvezeten lehet
dicsérni ily szűz nagy diadalmaid?
Mostan fülelvén, féleszü emberek,
példát vehettek mind, tehetetlenek:*

*a lány derékmód férfiakat legyőz.
Az ő erényét sérteni nem lehet,
a teste, lelke nem leigázható,
hisz Krisztus egyszer öbele költözött.*

*Bilincsbe verjék, mégis a szív szabad,
amely kebelben rejtve van Istenünk,
és megcsavarja teste a kínpadot:
a kín növeszti Krisztus imádatát.*

*Hóhér, eszeddel kellene értened:
a vértanú győz, örületed nem árt.
Tűzlángok, ostor, kínkerek, bakó
keresztimádót nem tőri meg soha.*

*Priscus parancsolt, gyorsan a szűzleányt
dobják kemencék nagytüziü mélyire,
mérges pataknál önmaga aljasabb,
(oly szívtelennek s hogy gonosz arca van,*

*mondták a boldog szűzön itélkezőt),
midőn a szolgák vágyva reá nagyon,
hogy vértanulányt tűz heve falja fel,
a Fény, Olympust győzve mi fényesebb,*

*kegyetleneknek dönti le műveit.
Szabályakat együtt húzva ki szólanak:
„A Tartaruszhoz küldj le te minket is,
szentnek kezünkkel ártani nem tudunk”.*

*A mája duzzad, mert epe önti el,
és szíjat ígér, árkokat, állatot,
aztán erősebb mérget, a csábítást,
a lány ezeknek bátoran ellenállt.*

³⁸ Eufémia szűz a IV. században halt mártírhálált, Diocletianus uralkodása alatt. Legendája —történelmileg nem hiteles— szörnyű kínszenvedéseket ír le. Élve égették el, miután kalapáccsal kiverték a fogait. Mintha Ennodius sem tudna többet erről a vértanúról, a mártír szenvedéseinek és kínjainak részletes felsorolásából alkotja meg az Euphemiáról szóló himnusz gerincét.

HYMNUS SANCTI NAZARI — Szent Nazarius³⁹

Angusta vitae tempora
parvis coacta terminis
mors sancta donat crescere,
aeterna fines praeparat.

*Az életünk határait,
mely szűk keretbe kényszerül,
a szent halál tágítja ki:
a vég a mennyet nyitja meg.*

De fruge casuum venit,
quo surgat humanum genus:
in stirpe Nazarius bona
de morte lumen addidit.

*Gyümölcsöt hoznak tettei,
az embert így ébreszti föl;
a szent jó tőbe oltatott,
halálával fényeskedik.*

Nerone felix principe
diversa perpessus mala
lustravit orbem non gravi
pavore cordis algidus,

*Midőn Neró uralkodik,
a kint derűsen eltüri,
bátran világot járva be
nem volt szívében félelem,*

sed ut profanis inderet,
quo calle conscendant polos,
verus magister actibus
exempla, non verbis dedit.

*hogy azt mutassa meg nekünk,
hogyan jutunk a mennybe föl,
mint jó tanár, példát így ad:
cselekszik és nem szónokol.*

Nam ductor ille fortis est,
qui bella viribus docet.
Quem dicta militem trahunt,
si dux gerendis abstinet?

*Akkor derék a hadvezér,
ha háborúban tetterős.
Hogyan vezényel közlegényt,
ki küzdelemben tétova?*

Ventosa linguae hortatio,
quod forma praestat, non habet,
sed magna postquam semina
scribente terram sarculo

*Heves beszédű biztatás
nem adja meg, mit példa nyújt:
földet kapával feltör ő,
aztán az ige-magvakat*

glebis refudit optimis,
Mediolanum mox petit,
in qua triumpho nobili
carnis ruinam reppulit.

*a legjobb hantba béveti,
majd Mediolanumba megy,
nagy győzedelmet itt arat:
a test halálát megveti.*

Qui sede non digna iacens
vatem tremendus mox monet,
ut clara rursus munera
mundo refusus adderet.

*Feküdvé nem méltó helyen
bölcset megint félelmesen,
hogy újra fényes tisztelet
világra légyen öntve szét.*

³⁹ Paulinus Ambrus-életrajza (*Vita Sancti Ambrosii* 32) szerint Milánó püspöke a város határától nem messze, egy kertben felleli a mártír Nazarius csodás épségben maradt testét: „Láttuk a sírban, amelyben a teste feküdt, a mártír olyannyira friss vérét, mintha azon a napon ömlött volna ki. A feje pedig, amelyet az istentelenek levágtak, annyira ép és sértetlen volt hajával és szakállával együtt, hogy tisztának és nyugodtnak tűnt nekünk, midőn kiemelték” Ambrus átszállította az apostolok templomába, amelyet később Nazariusról neveztek el. A megtalálás hiteles történetén túl szinte semmit nem tudunk a szentéről. Legendája ugyan vértanúságát a Nero-féle üldözés idejére teszi és leírja utazását Gallián és Itálián keresztül, de ez nélkülöz mindenféle történelmi alapot.

HYMNUS SANCTAE MARIAE — Szűz Mária⁴⁰

Ut virginem fetam loquar,
quid laude dignum Mariae?
Det partus, ornet, exigat,
quod clausa porta, quod patens

exposit, ipsa suggerat.
Sint verba ceu miraculum,
quid, mens, requiras ordinem?
Natura totum perdidit:

hoc est salus, quod vincimur.
Cum sola virgo degeret,
concepit aure filium,
stupente factum corpore

turgescit alvus Spiritu.
Quod lingua iecit, semen est,
in carne Verbum stringitur.
De matre cunctus noster est,

de Patre nil distans Deus,
utrisque partus integer,
qui gignit et quae percipit.
Nil maior ille servulis,

sed nec minor creante fit.
Fons dicta clausus accipit,
fons membra clausus egerit:
nec rima cessit arctior,

et vera proles emicat.
Dic, mater et virgo, precor,
quisquamne claudit exiens?
Arctantur exta fetibus,

vinclum pudoris natus est.
<Quae lau> de Christi dignior,
quam sunt superna, crederis,
nostri memento praepotens.

Ha áldott Szűzről szólalok,
méltón hogy zengjem Máriát?
Szülése ékesítse őt:
ajtó, a zárt s a felnyíló

kívánja, ő sejtesse ezt.
A szó legyen mint csodatett,
rendet miért kérsz, értelem?
Természet itten felborul.

Üdvünk az, hogy legyőzetünk.
Midőn magában éldegélt,
fiút hallásból megfogant,
csak bámul, mikor végbemegey:

Lélek dagasztja belsejét.
Mag lett, amit nyelv hullatott,
az Ige testben megszorul.
az Anyja révén ember ő,

az Atyja révén isteni:
és mindkettőben teljeség,
ki nemzi és ki megfogant.
A szolgálknál ő nem nagyobb,

s az Alkotónál nem kisebb.
Bezárt forrás, szót befogad,
bezárt forrás, testet kiad:
nyílás nem volt ennél szűkebb,

s valódi sarja feltűnik.
De kérlek mondd meg, Szűz Szülő,
távozva valaki becsuk?
Vajúdva szűk a belvilág,

szemérem zára született.
Krisztus dicsőségére te
méltóbb vagy, mint az angyalok.
Hatalmas, emlékezz reánk!

⁴⁰ Ennodius írta az első Mária-himnuszt. Nem riad vissza a naturalisztikus részletektől: *In carne verbum stringitur* (15. sor); *Nec rima cessit arctior* (24. sor). Több helyen feltűnő a sorok párhuzamos szerkesztése: *De matre cunctus noster est*, / *De patre nil distans Deus* (16–17. sor); *Nil maior ille servulis*, / *Sed nec minor creante fit* (20–21. sor); *Fons dicta clausus accipit*, / *Fons membra clausus egerit* (22–23. sor). — Ennodius a himnusz középpontjába Krisztust helyezi (14–21. sor), aki máshol is megjelenik: *Et vera proles emicat* (25. sor); *Vinclum pudoris natus est* (29. sor). Mondhatni: ugyanannyira szól ez a himnusz Máriáról, mint Krisztusról.

HYMNUS SANCTI MARTINI — Szent Márton⁴¹

Cum gesta Martini loquor,
nil laude dignum transeo.
divisa virtus omnibus
unum coacta praetulit.

*Ha szólom Márton tetteit,
nem csorbitom dicséretét:
külön kapunk érdemeket,
ő mindet bírva megelőz.*

Labore magno martyr est
victore carnis spiritu.
Hoc est triumphis proximum,
si bella calcent intima.

*Nagy szenvedésű vértanú,
a lelke győz a test felett.
A diadalhoz legközelebb,
ki győz a belső harcokon.*

Perdente vires corpore
res fixa constat laureis,
sublimat hostem mentium,
qui vota membrorum facit.

*Miőn a test erőt veszít,
babért remélhet a szilárd.
Segíti lelkiünk ellenét,
ki tagjaira esküszik.*

Hic fontis ignem nesciens
calore fervebat Dei:
undis vapore iunctus est,
Christo dicatus actibus.

*Forrás tüzét nem ismerőn
Isten hevétől lángra gyúlt:
gőz lett, míg vízzel egyesült,
Krisztusnak szánva tetteit.*

Qua veste nudum texerat,
hac rex nitebat aetheris,
sordente panno acquiritur,
quo fulget astrorum globus.

*Ruhája főd be meztelent,
és Krisztus abban megjelen,
piszkos rongy azt burkolja be,
kitől a csillagfény ragyog.*

Quam iusta commutatio!
Astrum rependit indigens
et regna mendicis parat.
Mox sacra vitae contigit,

*Minő igazságos csere!
A koldus csillaggal fizet,
s mennyet nyit, aki kéreget.
Szentség jut osztályrészéül,*

de plebe lusit daemonum,
iussit favillis surgere:
vixere tactu funera.
Flagella passus est libens,

*kijátssza ördögök hadát,
a tűzben sértetlen marad,
érint holtat s feltámad az.
Tűrvén az ostort szívösen,*

quibus coronam nexuit.
Conpulsus ad antistitem
votum repugnans induit,
quod sancta complevit fides.

*így fonta meg a koronát.
S ki püspökségre kényszerült,
mit vonakodva megfogad:
szent hittel tölti esküjét.*

⁴¹ Szent Márton püspök 316 körül Sabariában született pogány szülők gyermekeként. Római katona, legnevezetesebb tette, hogy katonaköpenyének felét odaadta egy koldusnak. Krisztus a következő éjjelen a koldus ruhájában jelent Mártonnak. 18 évesen megkeresztelkedett, majd felhagyott a katonáskodással. Poitiers-ben Hilarius püspök exorcistává avatta. Az ariánusok üldözése miatt Milánóba, majd Genovába került. Poitiers környékén remetéskedett. 371 körül a nép és a papság arra kényszerítette, hogy elfogadjon a tours-i püspökséget. Püspökként is szigorú szerzetesi életet élt. 397-ben vagy 400-ban halt meg.

Szent Márton nem volt vértanú, a róla szóló himnusz második versszaka mégis akként nevezi.

HYMNUS SANCTI DIONYSI — Szent Dénes⁴²

Dionysio Christus dedit
quot bella, tot victorias.
Exsul piorum civis est,
urbis supernae particeps.

*Dénesnek Krisztusunk adott
ahogy csatát, úgy diadalt.
Kegyesek társa, száműzött,
az égi város részese.*

Constantius vatem loco
quondam tyrannus expulit.
Non cessit iste turbido,
crevit periculis fides.

*Constantius, a zsarnok
egykor helyéből kiveté.
Dühösnek ő nem engedett,
veszélyek közt csak nőtt a hit.*

Hoc sancta dat professio:
te poena tradit prosperis,
optata mercaris malo.
Persiste, tortor adiuvens,

*A szent tanúság adja ezt:
a büntetés javadra vál',
rosszért a legjobbat veszed.
Folytasd, segédkező bakó,*

lux haec negando ceditur.
O quam beata adversitas,
si sic triumphant exsules!
Nihil verendo martyre

*tagadva lesz miénk e fény.
Mily boldogító szenvedés,
ha száműzött így ünnepel!
Tisztelni kell a vértanút,*

confessor ille distitit.
Dispersa mors quos adfcit,
ad vota mortis evolant.
Nil lenta perdit coctio,

*de hitvalló sem áll alább.
Kiket halál sújt szerteszét,
halálra vágyva mind siet.
A lassu tűz nem pusztít el,*

intrat latenter abdita;
vitale funus maeror est,
velox medela transitus.
Risit furorem principis

*belép bensőnkbe titkosan;
a bánat, mint élő halál,
gyógygír, ha gyors a távozás.
Császár dühén ő csak nevet,*

fide manente cursitans,
fixus per orbem ducitur,
qua sol coruscat acrior,
negans bibendi copiam.

*futván hitében megmarad:
szilárdan útja arra visz,
amerre égetőbb a Nap,
amerre inni sem lehet.*

A te, tremende, sumimus
ceu nostra, quae remuneras.
Tu mitte sanctum poscere,
quod ipse nobis conferas.

*Tőled kapjuk, Félelmetes,
akár magunkét, ami kegy.
Engedd, hogy szentünk kérje azt,
amit nekünk te küldenél.*

⁴² Milánói Szent Dénes püspökről, aki az ortodox hit melletti kiállásáért száműzetést szenvedett (és ott is halt meg), Szent Ambrus emlékezik meg egy a vercellibelieknek írt levelében (LXIII. levél, *Patrologia Latina* XVI,1189skk; Dénesről: 1207–1208.)

A hitvalló ugyanolyan értékes cselekedetet hajt végre, mint az, aki meghal a hitéért. Ezt a gondolatot teszi Ennodius a mű központi helyére (16–17. sor), a hitvalló és a mártír egymás mellett állnak a dicsőségben.